

Schriftelijk interview Prof. Dr. C.I. Dessaur

ARS AEQUI - 1988

1. Op mijn eenendertigste jaar begon ik, aan de R.U. te Leiden, opnieuw te studeren. Mijn aanvankelijke studiekeuze was wiskunde, maar ik moest afstuderen onder moeilijke materiële en sociale omstandigheden en ik had haast vanwege mijn leeftijd. Daarom zwaaide ik om naar filosofie: een vak dat je met een minimum aan colleges en practica kunt volgen en waarin ik, ondanks dat ik, onder andere, een omvangrijke lespraktijk had naast de studie, relatief snel kon opschieten. Nadat ik met veel plezier en interesse mijn studie in de filosofie had voltooid, bleek echter dat er op dat gebied voor mij toch geen werk was. Zo belandde ik op het terrein van een van mijn bijvakken, waarin ik ook al student-assistent was geweest: de criminologie. Van psychologie, vooral dieptepsychologie, wist ik al wel het een en ander, ook door bijvakstudie, maar in de sociologie en de sociologische criminologie moest ik mij autodidactisch bijscholen. Wat ik daarbij te lezen kreeg, vond ik vaak uitzonderlijk oppervlakkig en teleurstellend. In de psychologie en zeker in de filosofie was ik aan meer systematiek, subtiliteit en diepgang gewend geraakt. Vandaar dat ik, in wat achteraf bezien een vreemde poging was, aanvankelijk heb geprobeerd 'mijn' beoefening van de criminologie in zo exact mogelijke termen te presenteren, of althans een pleidooi te houden voor een 'harde', neo-positivistische benadering van dit takje van de menswetenschappen. Op dat moment leek het mij de enige manier om er nog iets van te maken.

Later, met name na mijn eerste bezoeken aan de Verenigde Staten, begin jaren zeventig, ben ik gaan inzien dat je wel degelijk op de wijze van de humaniora en toch met een zekere diepgang over sociaal menselijk gedrag (want daar gaat criminologie ten slotte over) kunt reflecteren.

De etiketteringstheorie is inderdaad filosofisch-kritisch bezien van een bodemloze oppervlakkigheid, maar er zijn andere wegen, die ik zelf in mijn essayistische werk en in *De droom der rede* heb proberen te begaan.

2. Er bestaat natuurlijk niet zoiets als 'de' belangrijkste oorzaak van crimineel gedrag. Een zeer grote variëteit van gedragingen wordt samengevat onder het paraplu-begrip 'criminaliteit' en strafbaar gesteld. Vervolgens variëren de strafbaarstelling zelf benevens de effectuering daarvan (het opsporings- en vervolgingsbeleid) ook nog eens voortdurend naar tijd en plaats. In zoverre hebben de sociologische relativisten gelijk.

Dat mensen geneigd zijn tot diverse vormen van kwaad (waarvan slechts een beperkte deelverzameling als 'criminaliteit' wordt gedefinieerd) lijkt mij evenwel een constateerbaar gegeven. De uitzonderlijk thanatische, extreem agressieve, uiterst 'macho' televisiecultuur van in het bijzonder Amerika, zie ik zelf als een van de uitingen van het 'kwaad' waartoe mensen zijn geneigd. Vervolgens heeft de voortdurende indoctrinatie met die beelden en met de daarmee impliciet verbonden waarden en normen natuurlijk een vormende invloed met name op de psyche

van jonge mensen en vooral kinderen. Als zo'n invloed niet bestond, zou het bedrijfsleven geen cent aan reclame spenderen.

De oorzaak dat wij in een niet zo prettige en voor de meeste mensen op aarde zelfs zeer kwellende wereld leven, is in mijn visie gelegen in de aard van de mens. Arthur Koestler zou dat met mij eens zijn op biologische gronden, een dieptepsycholoog op psychologische gronden, een theoloog op bijbelse of dogmatische gronden. Mijn gronden zijn meer van wijsgerig-anthropologische aard.

Onder het begrip 'criminaliteit' vallen nu zowel een aantal tamelijk onbelangrijke gedragingen als een aantal zeer fundamenteel onaangename en anderen schadelijke gedragingen. Als je ernaar wilt streven dat de mensen zich (jegens elkaar) beter gedragen, heb je maar heel weinig middelen in huis, zoals u als jurist kunt weten. Juist bij zeer persistente, respectievelijk ethisch bezien zware delicten hebben negatieve sancties achteraf vaak niet meer dan (wellicht) een generaal preventief effect. Voor de individuele dader werkt met name gevangenisstraf vaak averechts. Vandaar mijn pleidooi voor preventie, hoewel ik uiteraard niet denk dat je de samenleving perfect kunt krijgen door een humanere cultuur te creëren (gesteld dat je daartoe de kans zou krijgen, ondanks alle gevestigde belangen op het gebied van oorlog, terreur, milieudestructie, indoctrinatie met hebzucht, egoïsme, cynisme en geweld). Wel denk ik, dat een zekere reductie van de ellende die wij nu om ons heen zien in principe mogelijk zou zijn, als wij bereid zouden zijn weer eens geheel onbevangen te kijken naar wat wij met name kinderen aandoen

3. Ik behoor tot degenen die vinden dat censuur op toneelstukken, en overige kunstuitingen, in de eerste plaats gereserveerd moet blijven voor zeer, zeer schaarse en uitzonderlijke gevallen en dat zij in elk geval alleen achteraf kan worden toegepast. Hoewel ik zeker begrip heb voor de joodse jongeren, die waarschijnlijk dachten: 'Dit smerige gescheld laten wij ons geen tweede keer aandoen,' geloof ik toch dat de pressiemiddelen niet de juiste waren. De woede was in principe begrijpelijk, maar ik had liever een 'tegenstuk' opgevoerd gezien, namelijk tegen de mentaliteit van de 'toneelmakers' die uitgerekend dit tweederangs stuk moesten en zouden opvoeren. Ik heb het stuk gelezen en ik vind het goedkoop epigonisme van een genie als Genet. Fassbinder imiteert typisch Duits, dom en grof, wat Genet, mbij voorbeeld in zijn toneelstuk *Le Balcon*, met oneindige finesse en intelligentie heeft voorgedaan. Inderdaad is Fassbinders toneelstuk niet exclusief antisemitisch: het is anti-alles. Het ontbrak hem wel aan het minimum aan gevoel om te beseffen dat nu juist hij, als Duitser, zo'n stuk niet kon schrijven, maar misschien is het nog erger dat het de jeugdige Amsterdamse 'toneelmakers' in hun zucht naar publiciteit via schokeffecten aan dat gevoel ontbrak.

Tot zover mijn algemene oordeel over de Nederlandse commotie rond dit knullige stuk. Wat het antisemitisme in het algemeen betreft: daarover is een schitterend toneelstuk geschreven, namelijk *Andorra* van Max Frisch. Ik heb hier niet de ruimte om het na te vertellen, maar lees u het vooral zelf. Ook het essay *La question juive* van Sartre vind ik voortreffelijk. Antisemitisme (of racisme, xenofobie, homo- en vrouwenhaat) is een psychisch complex dat veel met iemands

opvoeding te maken heeft. Je kunt het zeker niet langs strafrechtelijke weg uitroeien, al moet je de ergste uitwassen natuurlijk ook juridisch bestrijden en de zwakkeren in bescherming nemen, onder andere via de strafwet. Het kwaad van het abolitionisme vind ik, dat het de sociaal (of economisch of fysiek) zwakkeren in de kou laat staan. Dat je sexe- en/of rassendiscriminatie uiteindelijk beter bij de (psychologische) wortel kunt bestrijden dan bij de sociologische gevolgen, lijkt mij echter duidelijk.

4. De strijd rond de euthanasie is mijns inziens geenszins geluwd. Regelmatig lezen wij nog in de krant dat mensen, bepaald niet op hun verzoek, door 'medelijdende', 'goedwillende', 'uiterst zorgvuldig te werk gaande' artsen of leken worden omgebracht, onder het excuus van 'euthanasie'. Ik kan hier, bij wijze van voorbeeld, het geval noemen van de veertienjarige jongen, een terminale kankerpatiënt, die door een medisch team werd gedood (zie Trouw van 30 december 1987), zonder dat ook maar enig overleg met hem was gepleegd. Net als bij de andere euthanasie-moorden reageert de Nederlandse justitie anno 1988 hier niet of nauwelijks op. Een weerzinwekkend probleem is ook, dat in veel ziekenhuizen tegenwoordig aan verpleegkundigen bij sollicitatie de vraag wordt gesteld, of zij bereid zijn euthanasie te plegen. Als het antwoord ontkennend of aarzelend is, worden zij niet aangesteld. (Trouw, 4 februari 1988.)

Het debat waar ik mij in heb gestort, hield onder andere in dat voorstanders van vrijwillige euthanasie meenden dat dit een grondrecht was. Tezamen met drs. C.J.C. Rutenfrans en andere medestanders heb ik er uitvoerig en met kracht van argumenten op gewezen (zie, onder andere, ons vlugschrift *Mag de dokter doden?* Querido, 1986 en Rutenfrans' artikel 'Euthanasie: Volg het spoor terug', in *Intermediair* van 5 december 1986) dat legalisering van vrijwillige euthanasie (het je op je eigen verzoek door een arts laten doden, onherroepelijk zal leiden tot een voortgaande aantasting van het medisch normbesef van de dodende arts, tot 'euthanatische' ingrepen door niet-artsen, en bovenal tot medische moorden op weerloze bejaarden, babies, zwaar gehandicapten en zeer ernstig zieke patiënten, die geenszins erom hebben verzocht te worden omgebracht. Onze voorspellingen worden, helaas, bevestigd. In het op dit punt (nog) geciviliseerde buitenland is men verbijsterd. Zie, onder andere, D. Alan Shewmon, M.D., Does 'right to die' mean 'right to kill'? in: *California Physician*, Vol. 5, Nr. 1, Jan. 1988, pp. 24-27, of Gregory E. Pence, Ph. D., Do Not Go Slowly into That Dark Night: Mercy Killing in Holland, in: *The American Journal of Medicine*, 84 (1988) 1: pp.139-141.

Wat wij niet hebben voorzien, is dat de Nederlandse justitie het zo snel en zo totaal zou laten afweten wat de rechtsbescherming betreft ten aanzien van de onaantastbaarheid van het leven, juist van de meest weerlozen in onze samenleving. Er wordt door voorstanders van legalisering van euthanasie-praktijken altijd gehamerd op het 'vrijwillige' aspect. De argumenten van de tegenstanders (dat de 'vrijwilligheid' vaak heel moeilijk is te constateren en eventueel via sociale druk kan worden gecreëerd; het glijbaan-effect; het wegvallen van de stimulus om tot betere therapieën en in het bijzonder ook betere pijnbestrijding te komen; de economische druk om improductieve mensen uit te roeien; de psychologische neiging van velen, juist ook niet-artsen, om jezelf tegen de aanblik van andermans lijden te beschermen, ook als die ander nog

helemaal niet dood wil, etcetera) zijn stelselmatig genegeerd. Ik vind de nieuwe wetsvoorstellen op dit punt een riskant compromis, juist omdat je ziet dat zelfs als (nu al; bij voorbaat) ook de soepeler wetsnormen worden overtreden, justitie toch niet of nauwelijks durft in te grijpen (of wil of kan ingrijpen).

Nu ik binnenkort 'ambtelos burger' zal zijn, heb ik minder dan ooit de behoefte op het punt van de euthanasie-kwestie punten te scoren louter omderwille van het intellectuele steekspel, o.d. Ik constateer dat er, Nederland voorop, een krachtige stroming is in onze cultuur die wil dat mensen die zich daartoe geroepen voelen straffeloos hun medemensen in een weerloze positie mogen ombrengen, in plaats van hun ziekte of hun stervensproces naar vermogen te verlichten en voor alle betrokkenen tot een positieve, humane ervaring te maken. Bij die thanatische tendenzen en praktijken is, naast 'leken', kennelijk een grote groep medici betrokken en zij worden, indirect, gesteund door hun juridische geestverwanten. Misschien dacht ik wel aan dit soort fenomenen (hoewel legalisering van actieve medische hulp bij zelfmoord, en t.z.t. van moord op ernstig zieken, toen nog ondenkbaar was) toen ik mij vijftien jaar geleden, in 1973, zo afwijzend uitliet over die 'wetenschap' die gebaseerd is op het narcisme, de beperktheid, de angsten of de machtsinstincten van de masculinistische heersende kaste.